

Paryż, 17 września 2016

R E C E N Z J A

pracy doktorskiej mgr Marzeny Wojtczak

Arbitration and Settlement of Claims in LateAntiquity

1. Temat i główne założenia rozprawy

Tematem rozprawy jest postępowanie arbitrażowe oraz polubowne metody rozstrzygania sporów w późnej starożytności, a ściślej mówiąc w bizantyjskim Egipcie. Punktem wyjścia tej pracy jest krytyka tezy wybitnego specjalisty dokumentów koptyjskich Arthura Abrahama Schillera. Zdaniem tego uczonego sukces sądownictwa polubownego w Egipcie IV-VII w. n.e. byłby wynikiem obumarcia regularnego wymiaru sprawiedliwości. Nie mogąc liczyć na pomoc sądów cesarskich, mieszkańcy prowincji sięgają po polubowne metody rozpatrywania sporów. Rozumując w sposób analogiczny, znakomity papirolog Hans Julius Wolff sugerował, że powołanie sądu polubownego w najstarszym greckim dokumencie z Egiptu, którym jest papyrus *P.Eleph. 1* spowodowane było faktem, że w epoce redakcji tego dokumentu, (310 przed n.e.) nie istniał jeszcze regularny system organizacji sądowej, którego rekonstrukcji uczony ten poświęcił cenne badania.

Teza Schillera już w niedługim czasie po jej opublikowaniu spotkała się z ostrą krytyką. Wskazywano zarówno na fakt sprawnego funkcjonowania jurysdykcji państwowej jeszcze w VI i VII w. n.e. (Dieter Simon), jak i na szczególnie – fragmentaryczny i niereprezentatywny – charakter źródeł, które nie dają podstaw do daleko idących uogólnień (Bernhard Palme, Claudia Kreuzsaler), a także na ślady postępowań

sądowych w dokumentacji papirusowej (przywołani autorzy oraz Urbanik). Mimo powyższych krytyk do dnia dzisiejszego nie poddano kompleksowej analizie tezy Schillera oraz przytoczonych na jej rzecz argumentów. Nie zaproponowano też nowego rozwiązania, które obejmowałoby zarówno kompleksową analizę materiału źródłowego, jak i aktualny stan wiedzy w zakresie funkcji społecznej postępowań polubownych i ich relacji do jurysdykcji państwowej. Co więcej, także w literaturze historycznej doszło utrwalenia daleko idących uproszczeń, być może wynikających z niezrozumienia materii prawnych (Hobson). Przed doktorantką zatem stało zadanie bardzo trudne. Tego, jakże ambitnego wyzwania podjęła się doktorantka i, trzeba przyznać, wywiązała się z niego w sposób bardziej niż zadowalający. Jej rozprawa spełnia wymogi rzetelnej pracy historyczno-prawnej, a nadto dowodzi, że autorka przyswoiła sobie warsztat przede wszystkim papirologa, ale również romanisty – co przecież jest podstawowym celem prac doktorskich w ogóle.

Mając na względzie zarzuty, jakie w dotychczasowej literaturze przedmiotu podniesiono przeciwko tezie Schillera, Autorka postanawia ponownie postawić pytanie o możliwe powody popularności postępowania arbitrażowego w późniejszożytności. Wychodzi ona ze słusznego, jak się wydaje założenia, że powody te mogą tkwić w szczególnych korzyściach – natury ekonomicznej, społecznej a także psychologicznej – jakie przynosi stronom polubowna metoda rozstrzygania sporów, w porównaniu ze zwykłym postępowaniem sądowym. Z tego względu, jak sama deklaruje, postanawia przyjrzeć się fenomenowi postępowania arbitrażowego w perspektywie antropologiczno-socjologiczno-prawniczej. Rezultaty przeprowadzanych analiz dowodzą, że podejście to było w pełni uzasadnione. Prace interdyscyplinarne stanowią na ogół trudne wyzwanie. Po pierwsze, wymagają one pogłębionej wiedzy w kilku dziedzinach (co

już nie jest rzeczą łatwą). Po wtóre, dane, zaczerpnięte z różnych dziedzin, muszą ze sobą współpracować: autor musi wyjść poza ich zwykłe zestawienie i wykazać, że są one względem siebie komplementarne i kontrybuują do rozwiązania postawionego problemu. Niewielu udaje się ta sztuka. Ale Marzena Wojtczak – postępując w doskonałej tradycji warszawskiej szkoły papirologii prawniczej – dobrze poradziła sobie z tym wyzwaniem. Nie tylko wykazała się rzetelną wiedzą w dziedzinie współczesnych teorii postępowania arbitrażowego, antropologii prawa, papirologii prawniczej oraz prawa rzymskiego, lecz również sprawnie posłużyła się tą wiedzą dla rozwiązania rozważanego problemu.

2 Struktura

Struktura pracy jest konsekwentna i przejrzysta. Składa się ona z dwóch części.

Część pierwsza; *Alternative dispute resolution in late antiquity: evidence and the perspective of legal anthropology*, poświęcona jest w głównej mierze zagadnieniom metodologicznym.

Sekcja pierwsza obejmuje przedstawienie współczesnej teorii arbitrażu z perspektywy antropologii prawniczej (Rozdział I), wstępne, ogólne zestawienie modelu antropologicznego z danymi, wynikającymi ze źródeł późnoantycznych (Rozdział II), konstatacje rozbieżności pomiędzy porównywanymi modelami, oraz przedstawienie możliwych hipotez wyjaśniających te rozbieżności: albo jest tak, że starożytny arbitraż nie obejmował pewnych elementów współcześnie uważanych za charakterystyczne dla tego rodzaju postępowania, albo źródła, ze względu na ich niereprezentatywny charakter, pomijają te elementy, choć mogły one w rzeczywistości występować także w antycznym modelu (Rozdział III).

